

Behar – La Chemita, le Yovel et les quatre fils

Source : Likouté Si'hot volume 27, deuxième Si'ha sur Behar

Dans notre Paracha : La promesse divine pour le respect du repos de la terre

1

בהר כה, ג: שש שנים תזרע שדך .. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'... וספרת לך שבע שבתות שנים .. יובל הוא שנת החמשים שנה תהיה לכם לא תזרעו...
...ועשיתם את חקתי .. ונתנה הארץ פריה (שלא תדאגו משנת בצרת - רש"י) ואכלתם לשבע (אף בתוך המעים תהא בו ברכה - רש"י) וישבתם לבטח עליה.
...וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית .. וצויתי את ברכתי לכם בשנה השביעית ועשית את התבואה לשלש השנים... ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית... (מקרא זה נאמר בשאר השמטות כלן - רש"י).

Behar 25, 3 : Six années tuensemenceras ton champ ... et la septième année, un chômage absolu sera accordé à la terre, un Chabbat pour D.ieu... Tu compteras pour toi sept cycles de sept années (49 ans)... puis, la cinquantième année sera le *Yovel* (jubilé) pour vous, vous ne sèmerez pas...

...Vous accomplirez Mes lois... et la terre donnera son fruit (vous ne craignez pas d'année de famine – *Rachi*) et vous mangerez à satiété (la bénédiction résidera même dans les entrailles – *Rachi*) et vous habiterez en sécurité sur la terre.

...Et lorsque vous direz : que mangerons-nous la septième année ? ...Je vous octroierai Ma bénédiction la sixième année et elle produira la récolte pour trois années... Vous mangerez de l'ancienne récolte jusqu'à la neuvième année... ([L'assurance de] ce verset concerne toutes les années de *Chemita* [et pas qu'en cas de *Yovel*] – *Rachi*).

La réponse de D.ieu à la question : « que mangerons-nous la septième année ? ». Cette question sera-t-elle forcément posée ?

Développement : Un verset antérieur où on traite d'une question sur une Mitsva

2

בא יב, כד: ...והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבדה הזאת לכם (בבן רשע הכתוב מדבר - רש"י על בא יג, ה). ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים...

Bo 12, 24 : ...Et ce sera lorsque vos fils vous diront : qu'est-ce que ce service pour vous (l'Écriture parle du fils impie – *Rachi* sur *Bo* 13, 5) ; vous direz : c'est le sacrifice de Pessa'h pour D.ieu, Lui qui a sauté (*Passa'h*) sur les maisons des enfants d'Israël en Égypte [pour les épargner de la plaie des premiers-nés]...

שם יג, ח: והגדת לבנך (שאני יודע לשאל - רש"י שם) ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי מצרים...

Ibid. 13, 8 : Tu raconteras à ton fils (qui ne sait pas poser de question – *Rachi* *ibid.*) en ce jour en disant : c'est pour cela que D.ieu a agi pour moi lorsque je suis sorti d'Égypte...

שם יג, יב: והעברת כל פטר רחם לה' .. וכל בכור אדם בבניך תפדה. והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' מצרים... והיה כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' כל בכור בארץ מצרים...

רש"י: מה זאת. זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר "מה העדות והחקים והמשפטים וגו'" (ואתחנן ו, כ), הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בני: תם, רשע ושאינו יודע לשאל והשואל דרך חכמה.

Ibid. 13, 12 : Tu consacreras tout premier-né à D.ieu ... et tout premier-né de l'homme parmi tes fils tu rachèteras. Et lorsque ton fils te demandera demain : qu'est-ce que cela ? Tu lui diras : d'une main forte D.ieu nous a fait sortir d'Égypte... Ainsi, lorsque Pharaon refusa de nous laisser partir, D.ieu tua tout premier-né en Égypte...

Rachi : Qu'est-ce que cela. C'est un enfant stupide qui ne sait pas approfondir sa question et se contente de demander « *qu'est-ce que cela* », tandis qu'ailleurs il est dit : « *quels sont les témoignages, les lois et les statuts...* » (Vaet'hanane 6, 20), voilà la question du fils sage. La Torah parle de quatre fils : le simple, l'impie, celui qui ne sait pas poser de question et celui qui interroge avec sagesse.

L'enfant de cinq ans auquel *Rachi* destine son commentaire se rappelle d'un sujet antérieur similaire : les quatre fils de Pessa'h et leurs questions...

Analyse : L'enfant s'interroge-t-il sur les lois du Seder ou sur celles de l'ainé ?

3

תרגום יונתן בא שם: והי ארום ישייליך בך .. מה דא מצוותא דבוכרייא...

Targoum Yonathan Bo *ibid.* : Lorsque ton fils te demandera .. quelle est cette Mitsva des premiers-nés ?...

לקוטי שיחות: מטרתו של פרוש רש"י על התורה היא לפרש פשוטו של מקרא, ובפשטות הפסוקים, הרי שאלתו של ה"תינוק הטפש" אינה לגבי מצות ליל פסח [כפי שאכן הוא על דרך ההלכה], אלא לגבי מצות בכור, אשר בהמשך לכך כתובה שאלתו. וכך גם שאלת הבן החכם, אשר לפי פשוטו של מקרא אינה קשורה לליל פסח, אלא הוא שואל על המצוות באופן כללי - "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלינו אתכם".

Likouté Si'hot : Le but du commentaire de *Rachi* sur la Torah est d'expliquer le sens simple, et selon ce sens simple des versets, la question du « fils stupide » ne concerne pas les Mitsvot du soir de Pessa'h [comme c'est effectivement le cas selon le contexte Hala'hique du verset], mais cela concerne plutôt la Mitsva du premier-né, sa question étant écrite à la suite du verset de cette Mitsva. De même, selon le sens simple du verset, la question du fils sage n'est pas liée à la nuit de Pessa'h, mais il interroge de manière générale sur les Mitsvot : « *quels sont les témoignages, les lois et les statuts que l'Eternel notre D.ieu vous a ordonnés* ».

Selon le sens simple, les questions du fils simple et du fils sage ne se limitent pas aux seules lois du Seder...

Problèmes urgents et questions curieuses : faut-il répondre à toutes les questions ?

4

לקוטי שיחות: כאשר לומדים שבלייל פסח יש צווי להשיב לשאלות הן הרשע, וכן "והגדת לבנך" למי שאינו יודע לשאל, נתן היה לחשב שהיה דין מיוחד בפסח (ענין עקרי בתורה), שלגבי שני סוגי בנים אלו קיים חשש, שאם לא יסבירו להם את מצוות ליל הפסח, הם לא יקימו אותן. אך כאשר מגיעים לפדיון בכור, רואים (א) שגם במצוות אחרות מחיבת אותנו התורה להשיב לשאלות ה"בן", (ב) גם לשאלות של "תינוק טפש" - ומתעוררת השאלה: בודאי גם הן החכם שואל שאלות על המצוות! אומר רש"י שאכן: ובמקום אחר הוא אומר .. שאלות בן חכם.

Likouté Si'hot : Lorsque l'on apprend que le soir de Pessa'h il y a un commandement de répondre à la question du fils impie, et aussi de raconter à celui qui ne sait pas poser de question, on aurait pu penser que c'est une loi spécifique à Pessa'h (qui est un sujet essentiel de la Torah), car pour ces deux types de fils, si on ne leur explique pas ces Mitsvot, il y a un risque qu'ils ne les accomplissent pas. Mais lorsque l'on arrive à la Mitsva du rachat du premier-né, on voit que : (a) même pour d'autres Mitsvot la Torah nous oblige à répondre aux questions du « fils », (b) même s'il s'agit des questions d'un « fils stupide » ; cela soulève une question : certainement le fils sage pose aussi des questions sur les Mitsvot ! Rachi affirme qu'en effet : *et ailleurs il est dit... la question du fils sage.*

« La Torah parle de quatre fils » : Si la Torah ordonne de répondre aux questions stupides, il faut forcément répondre aux questions studieuses du sage.

Explication : « Que mangerons-nous » : quel type d'enfant pose cette question ?

5

לקוטי שיחות: כשהתורה מציבה את השאלה "וכי תאמרו" בסוף הענין כלו, היא מבהירה על ידי כך, שאין זו שאלתו של "בן רשע" שהיה צריך לשכנעו [כבר בהתחלה] שיקים את מצות שביעית, אלא זוהי "שאלת בן חכם", ותכן שאלתו הוא: הוא רוצה להבין את פריטיה ואופניה של הברכה "ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע גו": באיזה אופן תבוא ברכת ה' בשנים שבהן "לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו"? ועל כך משיבים לו שהברכה תקים באופן שהארץ תתן בשנה הששית יבול רב, "ועשת את התבואה לשלש השנים".

Likouté Si'hot : Lorsque la Torah place la question « *lorsque vous direz* » à la fin du sujet (après le *Yovel*), elle indique par cela qu'il ne s'agit pas de la question du « fils impie » qu'il aurait fallu convaincre d'emblée de respecter la *Chemita*, mais il s'agit de la « question du fils sage », et le contenu de sa question est qu'il souhaite comprendre les détails et les modalités de la bénédiction « *la terre donnera son fruit et vous mangerez à satiété etc.* » : de quelle manière viendra la bénédiction de D.ieu dans les années où « *nous ne sèmerons pas et ne récolterons pas notre production* » ? Et on lui répond que la bénédiction s'accomplira de telle manière que la terre donnera, la sixième année, une grande récolte, « *et elle produira la récolte pour trois années* ».

L'enfant sage ne remet pas en cause la promesse divine, il veut simplement comprendre « comment ça marche ». Il mérite une réponse.

Approfondissement : Après tant de miracles répétés, le doute est-il permis ?!

6

לקוטי שיחות: השמטה היא עבודה רוחנית של בטול היש מצד קבלת על מלכות שמים, ומפני ה"יש" עלולה להתעורר אצל האדם שאלה זו, וכל פעם מחדש צריך להשיב לו "וצויתי את ברכתי..." אכן, כשמדבר על "שאלת בן חכם", ששאלותיו שאינן נובעות מצד ה"יש" חס ושלום, אלא, אדרבה, מצד החכמה, [הנה תמיהתו היא מכך שגם זה] הוא ההפך לחלוטין מן הטבע: לפי חקי הטבע השדה "נחלשת" משנה לשנה (ראה מורה נבוכים ג, לט), ואילו כאן דוקא ב"שנה הששית", כאשר הארץ מדלדלת ביותר, היא מניבה יבול "לשלוש השנים"!

Likouté Si'hot : La *Chemita* est un effort spirituel d'effacement de l'égo, en acceptant le joug de la royauté céleste. Or, du fait de cet « égo », la question peut ressurgir chez l'homme, et à chaque fois il faut lui répondre à nouveau : « *Je donnerai Ma bénédiction...* ». Cependant, lorsqu'il s'agit de la « question du fils sage », dont les questions ne proviennent pas de « l'égo », à D.ieu ne plaise, mais au contraire de la sagesse, [alors son étonnement provient du fait que ce miracle] est totalement à l'opposé de la nature : selon les lois de la nature, le champ « s'affaiblit » d'année en année (voir Maïmonide, Guide des Égarés 3, 39), tandis qu'ici précisément la « sixième année », lorsque la terre est la plus faible, elle produit une récolte « pour trois années » !

Les questions de l'enfant sage ne proviennent pas de son égo. En fait, il exprime son émerveillement face à un miracle « hors-normes ».

Enseignement : C'est bien la « génération épuisée » qui fera venir Machia'h !

7

לקוטי שיחות: בהיותנו באלף הששי [כנגד "השנה הששית"], שעקב ירידת הדורות אנו "חלשים" מהדורות הקודמים, מתעוררת השאלה "מה נאכל בשנה השביעית": כיצד יכולים אנו להביא את הגאולה, להביא את "בשנה השביעית"? מבטיח הקב"ה "וצויתי את ברכתי..." כאשר מבצעים את העבודה בתקופת הגלות, מתוך מסירות נפש והתבטלות שמעל לטעם ודעת, מעניק הקב"ה את ברכתו למלמלה, ובזריעה של השנה הששית תשרה הברכה, והיא תניב יבול "לשלוש השנים", "ממשיכים" לעולם את הגלויים של לעתיד לבוא, גלוי אחר גלוי אחר גלוי (ראה הושע ו, ב).

Likouté Si'hot : Étant dans le sixième millénaire (comparé à la « sixième année » de la *Chemita*), où en raison de la décadence des générations nous sommes « plus faibles » que les générations précédentes, la question se pose « *que mangerons-nous la septième année* » : comment pouvons-nous produire la Délivrance, amener la « *septième année* » ? Alors, le Saint béni soit-Il promet : « *Je donnerai Ma bénédiction...* », lorsque l'on accomplit le service divin pendant la période de l'exil, avec abnégation et effacement au-delà de la raison et de la compréhension, D.ieu accorde Sa bénédiction d'en-haut, et dans la semence de la sixième année résidera la bénédiction, et elle produira une récolte « pour trois années », pour faire « descendre » dans le monde les révélations du futur, révélation après révélation après révélation (voir Osée 6, 2).

Enseignement : Le sixième millénaire est le plus « épuisé », et pourtant, par le miracle divin, c'est lui qui produira la triple révélation du septième millénaire avec Machia'h !